

Dorota Kwiatkowska-Ciotucha, Urszula Załuska
Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

WYBRANE ASPEKTY SATYSFAKCJI ZAWODOWEJ W POLSCE I INNYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ*

1. Zakres badania

Analizowane w artykule problemy badawcze dotyczą wybranych aspektów satysfakcji zawodowej osób pracujących. Celem pracy jest identyfikacja podobieństw i różnic narodowych w obszarze odczuć satysfakcji zawodowej. Szczególna uwaga zwrócona została na wykrywanie podobieństw i różnic pomiędzy Polską a „starymi” krajami Unii Europejskiej. Aby osiągnąć cele, posłużono się analizą subiektywnych odczuć satysfakcji zawodowej osób zatrudnionych w Polsce oraz w „starych” krajach Unii Europejskiej. Szukano odpowiedzi m.in. na pytania: czy istnieją wyraźne różnice narodowe lub regionalne (grupy krajów) w odczuciach satysfakcji zawodowej osób pracujących? Jak na tle ewentualnie wyróżnionych grup klasyfikuje się Polska?

W badaniu wykorzystano dwa źródła danych pierwotnych:

1. Wyniki ankietowych badań gospodarstw domowych, zawartych w bazie danych międzynarodowych dotyczących „starych” krajów Unii Europejskiej – baza ECHP – European Community Household Panel (obejmująca ok. 150 tysięcy respondentów z 15 krajów). Baza ECHP zawiera odpowiedzi na zunifikowane pytania dotyczące zarówno gospodarstw domowych, jak i osób wchodzących w skład gospodarstw domowych. Do analizy wykorzystano dane pochodzące z części bazy dotyczącej indywidualnych respondentów. W analizie wykorzystano dane z lat 1994-2001.

* Prezentowane wyniki są częścią badań prowadzonych w ramach projektu badawczego Ministerstwa Edukacji i Nauki nr 1 H02B 010 29 pt.: *Metody ekonometryczne i statystyczna analiza wielowymiarowa w międzynarodowych badaniach rynku pracy. Porównawcza analiza źródeł i poziomu satysfakcji zawodowej.*

2. Wyniki ankietowych badań przeprowadzonych w kwietniu 2006 r. w ramach badania Pentor-Bus na reprezentatywnej próbie 1000 dorosłych Polaków. Pytania kwestionariusza ankiety były dostosowane do zunifikowanego formularza ECHP w zakresie satysfakcji zawodowej, przygotowania do obecnie wykonywanej pracy, metryczki respondentów, odpowiedzi osób obecnie pracujących.

Do analizy wykorzystano metody analityczno-porównawcze, m.in. metodę dwustopniowej klasyfikacji. Podjęte w pracy problemy badawcze dotyczyły następujących obszarów:

1. Satysfakcji z różnych aspektów pracy zawodowej – Polacy na tle respondentów bazy ECHP (zmiany w czasie w „starych” krajach UE). Do badania wykorzystano stałą próbę respondentów ECHP (19 741 osób) biorących udział w badaniach panelowych w latach 1994-2001 oraz wyniki z badań ankietowych dla Polski.

2. Przygotowania zawodowego, satysfakcji zawodowej – Polska na tle wybranych starych krajów UE. Do badania wykorzystano próbę respondentów ECHP z 2001 r. (42 713 osób) oraz wyniki z badań ankietowych dla Polski.

3. Klasyfikacji – Polacy na tle wyróżnionych skupień pracowników ze „starych” krajów UE. Do badania wykorzystano próby jak w punkcie 2.

Badaniem objęto pracujące w chwili ankietowania osoby, które udzieliły odpowiedzi na pytania dotyczące przygotowania zawodowego do wykonywania pracy oraz satysfakcji zawodowej. W dalszej części artykułu zaprezentowano listę pytań (wraz z kodem ECHP) uwzględnionych w badaniu (dla jasności analizy odpowiedzi na niektóre pytania zostały zagregowane do mniejszej liczby wariantów):

Pytanie PE016. Czy uważasz, że masz umiejętności lub kwalifikacje do wykonywania bardziej wymagającej pracy? **Odpowiedzi:** tak; nie.

Pytanie PE021. Czy masz przeszkolenie/wykształcenie niezbędne do wykonywania obecnego typu pracy? **Odpowiedzi:** tak; nie.

Pytanie PE031. Czy jesteś usatysfakcjonowany z zarobków? **Odpowiedzi** zagregowane do dwóch (z sześciu) wariantów: tak; nie.

Pytanie PE032. Czy jesteś usatysfakcjonowany z poczucia pewności pracy? **Odpowiedzi** zagregowane do dwóch (z sześciu) wariantów: tak; nie.

Pytanie PE033. Czy jesteś usatysfakcjonowany z typu pracy? **Odpowiedzi** zagregowane do dwóch (z sześciu) wariantów: tak; nie.

2. Prezentacja wyników

Struktura próby polskich respondentów odpowiada strukturze populacji osób pracujących. W tabeli 1 zamieszczono liczbę oraz udział respondentów ECHP reprezentujących poszczególne kraje, którzy udzielili odpowiedzi na przedstawione pytania we wszystkich latach objętych badaniem panelowym (stała próba dla obszaru 1). Ze względu na problemy wynikające z braku pytań lub braku unifikacji pytań dotyczących obszaru satysfakcji zawodowej w próbie ECHP znajdują się re-

spondenci jedynie z dziewięciu „starych” krajów Unii. Należy podkreślić, że próba ECHP nie jest więc reprezentatywna na poziomie ogółu „starych” krajów Unii, chociażby ze względu na brak reprezentantów takich krajów, jak Niemcy czy Wielka Brytania, jednak w ramach poszczególnych krajów reprezentatywność jest gwarantowana przez ośrodki przeprowadzające badania.

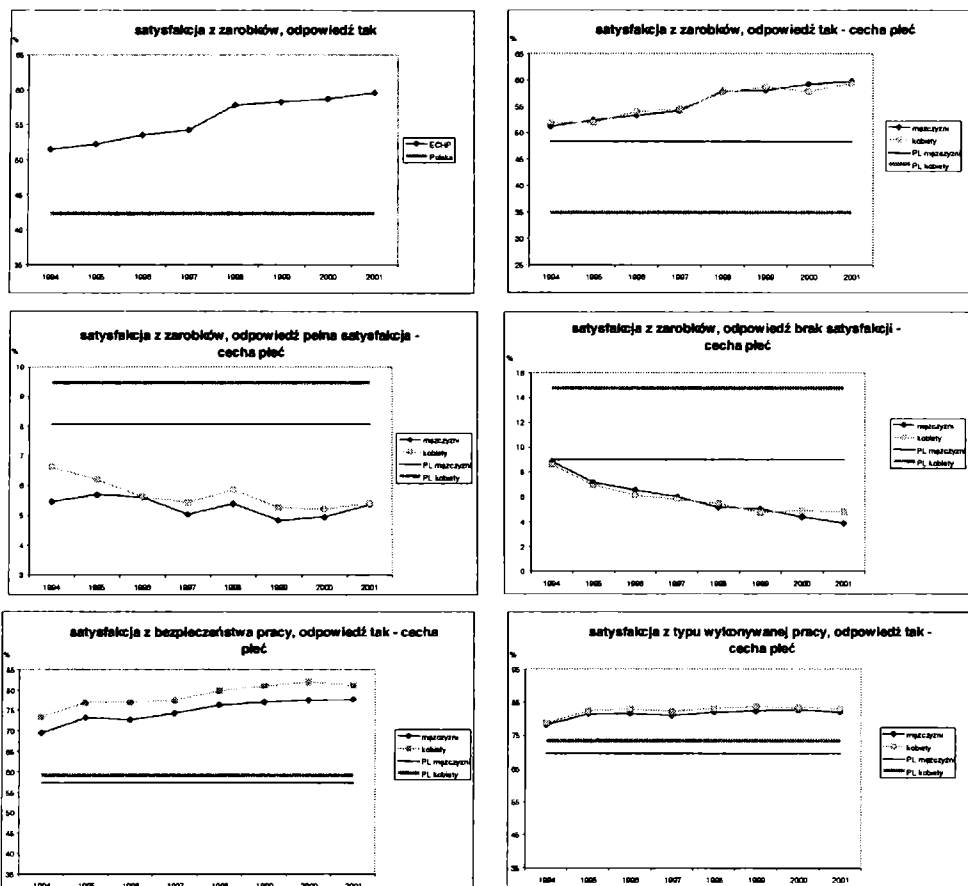
Tabela 1. Liczba respondentów uwzględnionych w badaniu z poszczególnych krajów

Kraj	Liczba respondentów z danego kraju	Udział respondentów z danego kraju w % ogółu badanych
Dania	1421	7,2
Holandia	1935	9,8
Belgia	1441	7,3
Francja	2922	14,8
Irlandia	869	4,4
Włochy	3395	17,2
Grecja	2349	11,9
Hiszpania	2231	11,3
Portugalia	3178	16,1
Razem	19 741	100

Źródło: obliczenia własne.

Na rysunku 1 zamieszczono wybrane wyniki odpowiedzi na pytania dotyczące odczuć satysfakcji z zarobków, bezpieczeństwa pracy oraz typu wykonywanej pracy, z uwzględnieniem płci respondentów. Odpowiedzi respondentów bazy ECHP prezentowane są w postaci szeregów czasowych obejmujących osiem kolejnych fal badań panelowych prowadzonych w latach 1994–2001. Odpowiedzi respondentów polskich, pozyskane jednorazowo w 2006 r., zaznaczono linią równoległą do osi czasu. Badając satysfakcję z różnych aspektów pracy zawodowej, obserwowano z jednej strony tendencje w „starych” krajach UE, z drugiej – oceny polskich respondentów na tle ocen respondentów bazy ECHP. Brano pod uwagę zarówno odpowiedzi zagregowane do dwóch wariantów ocen satysfakcji: *tak* lub *nie*, jak również skrajne odpowiedzi pierwotnie podawane przez respondentów: *zupełny brak satysfakcji*, *pełna satysfakcja*.

W „starych” krajach UE wyraźnie rysuje się tendencja wskazująca na rosnące zadowolenie z zarobków osób objętych badaniem panelowym (odpowiedź: *tak*, po zagregowaniu do dwóch stanów). Poziom satysfakcji z zarobków znacznie odbiega (szczególnie w końcu okresu badań panelowych) od ocen formułowanych przez respondentów z Polski – przy 60% respondentów bazy ECHP deklarujących zadowolenie z zarobków w roku 2001 zaledwie 43% Polaków było skłonnych wyrazić zadowolenie z zarobków w roku 2006. Zaznaczyć należy, że w ramach rozpatrywanej cechy, z uwzględnieniem płci respondentów, rysują się wyraźne różnice pomiędzy Polską a innymi badanymi krajami. Po pierwsze w przypadku „starych” członków UE nie obserwuje się różnic w odczuciu satysfakcji z zarobków pomiędzy kobietami i mężczyznami, po drugie niski (i coraz niższy) jest udział osób udzielających skrajnych odpowiedzi (*kompletny brak satysfakcji* – kod 1, *pełna satysfakcja* – kod 6). W odniesieniu do próby polskiej obserwuje się wyraź-

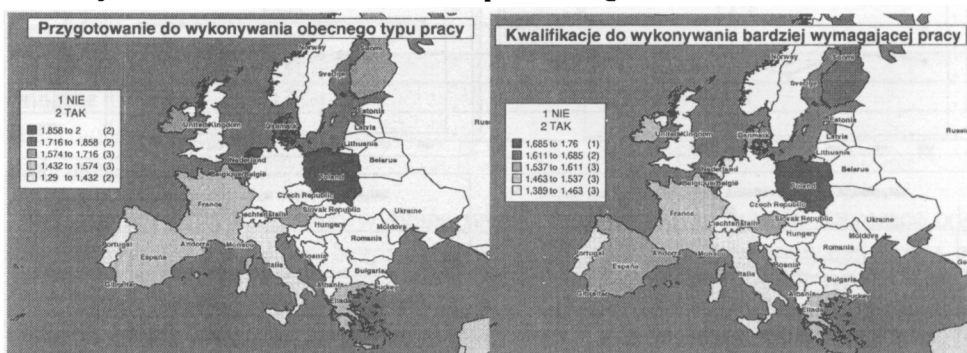
Rys. 1. Satysfakcja z wybranych aspektów pracy zawodowej. Porównania wyników badań ankietowych respondentów ECHP (stała próba lata 1994-2001) i Polski (2006 r.)

Źródło: opracowanie własne.

ne zróżnicowanie w zakresie poczucia satysfakcji pomiędzy ocenami kobiet i mężczyzn – kobiety są znacznie rzadziej usatysfakcjonowane z zarobków (odpowiedź *tak* po zagregowaniu do dwóch wariantów – ok. 35%) niż mężczyźni (odpowiednio 48%). Ponadto respondenci z Polski częściej niż mężczyźni wybierają skrajne warianty odpowiedzi: *zupełny brak satysfakcji* (15%:9%), *pełna satysfakcja* (9,6%:8,0%). W zakresie satysfakcji z pozostałych aspektów pracy zawodowej również obserwuje się dysproporcje pomiędzy ocenami respondentów z Polski i ze „starych” krajów UE – najmniejsze dla satysfakcji z typu wykonywanej pracy. W tym przypadku jednak w odniesieniu do próby polskiej oceny kobiet i mężczyzn nie różnią się zasadniczo.

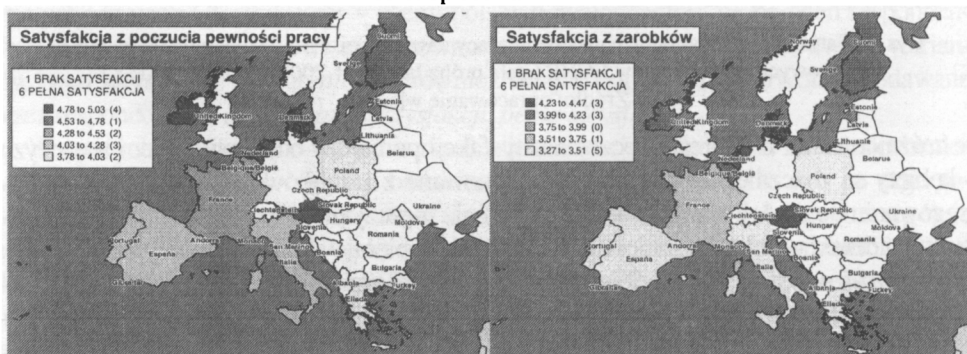
Drugi nurt badań koncentrował się na ocenie przygotowania zawodowego i satysfakcji zawodowej respondentów z różnych krajów, ze szczególnym zwróceniem uwagi na pozycję Polski na tle wyników ocen formułowanych przez respondentów z pozostałych krajów

uwzględnionych w badaniach. Wyniki zaprezentowano na rys. 2-3, na których przedstawiono sytuację w różnych krajach pod względem średnich wartości rang dla poszczególnych cech. Zastosowano podział naturalny, kolorem najjaśniejszym oznaczono kraje o najniższych średnich rangach dla danej cechy, kolorem najciemniejszym – kraje o najwyższych wartościach średnich rang. Pod względem ocen przygotowania do wykonywania obecnego typu pracy najlepszą sytuację, zgodnie z opiniami respondentów, odnotowano w Holandii i Polsce, następnie w Belgii i Danii. Uwagę zwraca fakt, że Polska jako jedyny kraj znalazła się w grupie o najwyższej średniej randze dla drugiego z pytań – spośród respondentów ze wszystkich badanych krajów największy odsetek Polaków uważa, że ma kwalifikacje do wykonywania bardziej wymagającej pracy. Odwrotnie sytuacja kształtuje się odnośnie do ocen satysfakcji zawodowej. W przypadku satysfakcji z poczucia pewności pracy najniższe wartości średnich rang odnotowano dla Polski i Grecji, w przypadku satysfakcji z zarobków – również dla Polski i Grecji oraz dodatkowo – dla Włoch, Hiszpanii, Portugalii.

Rys. 2. Polska na tle „starych” krajów UE: kwalifikacje do wykonywania bardziej wymagającej pracy (po prawej), przygotowanie do wykonywania obecnego typu pracy (po lewej)

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 3. Polska na tle „starych” krajów UE: satysfakcja z zarobków (po prawej); satysfakcja z bezpieczeństwa pracy (po lewej)

Źródło: opracowanie własne.

Ostatni nurt badań podejmował problem klasyfikacji respondentów bazy ECHP wraz z respondentami z Polski. Za zmienne grupujące przyjęto odpowiedzi na pytania, których listę zamieszczono w punkcie 1. W wyniku zastosowania metody TwoStep Cluster Ana-

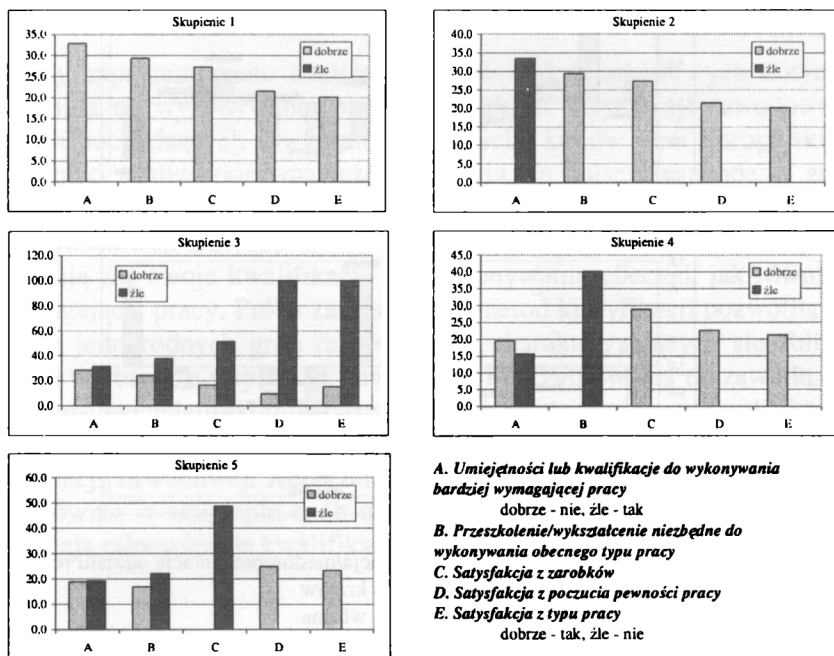
lysis (opcja z automatycznym doбором liczby skupień według kryterium Schwarz's Bayesian, SPSS wersja 12) uzyskano pięć skupień, których strukturę zaprezentowano w tab. 2. Badanie zmiennych grupujących wskazało, że własności różnicujące (test χ^2 , $\alpha=0,05$) analizowaną zbiorowość mają wszystkie zmienne.

Tabela 2. Liczebności poszczególnych skupień

Skupienie	Liczebność	Udział
1	7085	16,60%
2	7096	16,60%
3	12838	30,10%
4	7497	17,60%
5	8197	19,20%
Razem	42713	100,00%

Źródło: obliczenia własne.

Na rysunku 4 zaprezentowano charakterystykę uzyskanych skupień ze względu na wybrany przez respondentów *korzystny/niekorzystny* wariant odpowiedzi w poszczególnych pytaniach. Pojęcie *korzystny* wariant odpowiedzi oznacza: nieposiadanie umiejętności lub kwalifikacji do wykonywania bardziej wymagającej pracy, posiadanie przeszkolenia/wykształcenia niezbędnego do wykonywania obecnego typu pracy, satysfakcję z zarobków, poczucie pewności pracy oraz typu pracy. Analiza rysunku pozwala na dokonanie charakterystyki respondentów zaklasyfikowanych do poszczególnych skupień:

Rys. 4. Charakterystyka skupień

Źródło: obliczenia własne.

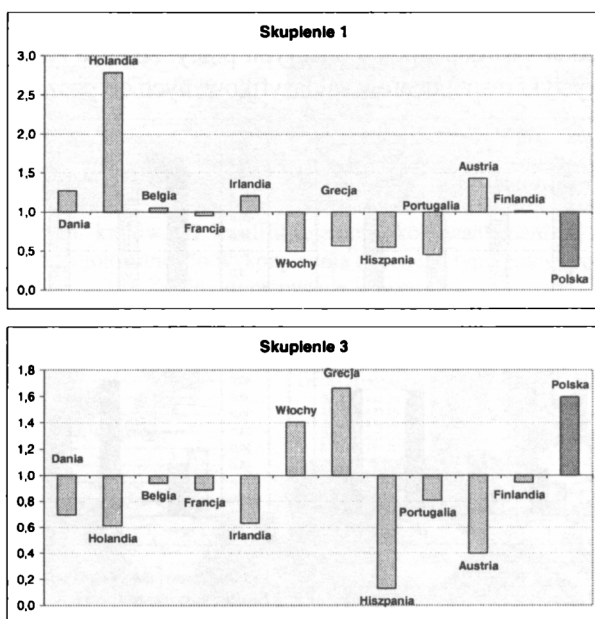
– w skupieniu 1 znalazły się tylko te osoby, które wybrały *korzystne* warianty odpowiedzi na poszczególne pytania; są to respondenci zadowoleni ze wszystkich rozpatrywanych aspektów satysfakcji zawodowej oraz wykonujący odpowiednią pracę, a więc przeszkoleni do obecnego typu pracy i nieodczuwający potrzeby posiadania bardziej wymagającej pracy;

– w skupieniu 2 znalazły się osoby zadowolone ze wszystkich rozpatrywanych aspektów satysfakcji zawodowej, przeszkolone do obecnego typu pracy, ale odczuwające, że posiadają możliwości do wykonywania bardziej wymagającej pracy;

– w skupieniu 3 dominują osoby niezadowolone z rozpatrywanych aspektów satysfakcji zawodowej; w skupieniu tym znalazły się wszystkie osoby niezadowolone z poczucia pewności pracy i typu wykonywanej pracy oraz ponad połowa respondentów niezadowolonych ze swoich zarobków;

– w skupieniu 4 wszyscy respondenci odczuwają satysfakcję z zarobków, z poczucia pewności pracy i typu pracy, jednocześnie deklarują brak przygotowania do wykonywanej obecnie pracy;

– w skupieniu 5 wszyscy respondenci są usatysfakcjonowani z poczucia pewności pracy i typu wykonywanej pracy, jednocześnie są niezadowoleni z zarobków.

Rys. 5. Charakterystyka skupienia 1 i 3 – nadreprezentacja/niedoreprezentacja udziału respondentów z poszczególnych krajów
Źródło: obliczenia własne.

Wzorcowym skupieniem jest skupienie 1, w którym wszystkie sklasyfikowane osoby wykonują odpowiednią ze względu na przeszkolenie (wykształcenie) i umiejętności (kwalifikacje) pracę, odczuwając jednocześnie satysfakcję zawodową. Po

przeciwnej stronie znajduje się skupienie 3, w którym dominują respondenci deklarujący brak zadowolenia z jakiegokolwiek aspektu satysfakcji zawodowej.

Na rysunku 5 przedstawiono odchylenia od oczekiwanego udziału respondentów według kraju zamieszkania. Przyjęto, że oczekiwany udział respondentów w skupieniu jest proporcjonalny do liczebności tego skupienia i odpowiada udziałowi danego skupienia (wartość = 1) – por. tab. 2. Sytuację, w której udział osób z danego kraju w skupieniu jest wyższy od oczekiwanego, nazwano nadreprezentacją (wartości > 1), sytuację odwrotną – niedoreprezentacją (wartości < 1) respondentów. We wzorcowym skupieniu 1 występuje nadreprezentacja Duńczyków, Holendrów, Irlandczyków i Austriaków. Szczególnie duża jest nadreprezentacja respondentów z Holandii, których w skupieniu tym znalazło się ponad dwuipółkrotnie więcej niż oczekiwany udział. Niedoreprezentacja respondentów w skupieniu 1 wystąpiła przede wszystkim w przypadku osób pochodzących z Polski, Portugalii, Włoch, Hiszpanii i Grecji, z których to krajów udział respondentów był o około połowę mniejszy niż oczekiwany. W skupieniu 3 stwierdzono natomiast ponad 60% nadreprezentację Greków, 40% Włochów i 60% Polaków, przy jednoczesnej wyraźnej niedoreprezentacji respondentów z Hiszpanii, Danii, Holandii, Irlandii i Austrii.

3. Podsumowanie

W pracy zaprezentowano analizę wyników badań ankietowych dotyczących przygotowania do wykonywanej pracy oraz odczuć satysfakcji zawodowej osób pracujących pochodzących z wybranych „starych” krajów Unii Europejskiej oraz Polski. Wyniki analizy porównawczej wskazują, że polscy respondenci znacznie rzadziej niż pozostali respondenci deklarują zadowolenie z różnych obszarów satysfakcji zawodowej. Dotyczy to szczególnie satysfakcji z zarobków. Bardzo wysoko oceniają zaś swoje kwalifikacje do wykonywania obecnej, jak również bardziej wymagającej pracy. Próba zastosowania metod klasyfikacji pozwoliła na wyodrębnienie jednorodnych grup respondentów charakteryzujących się zbliżonymi odczuciami w obszarze satysfakcji zawodowej i przygotowania do zawodu. Polacy wraz z przedstawicielami krajów basenu Morza Śródziemnego zakwalifikowali się przede wszystkim do klastra skupiającego osoby niezadowolone z różnych aspektów satysfakcji zawodowej. Reprezentanci Danii, Irlandii, Holandii i Austrii znaleźli się głównie w skupieniu osób usatysfakcjonowanych i wykonujących pracę, do której mają odpowiednie kwalifikacje.

Literatura

- Employment and Labour Market in Central European Countries* (2002), EuroStat, Brussels.
- Lievens F. et al. (2002), *Recent Trends and Challenges in Personnel Selection*, „Personnel Review” vol. 31, nr 5, s. 580-601.
- Martin R., Cristescu-Martin A. (2002), *Employment Relations in Central and Eastern Europe in 2001: an Emerging Capitalist Periphery*, „Industrial Relations Journal” vol. 33, nr 5, s. 523-535.
- OECD Employment Outlook. Towards More and Better Jobs* (2003), OECD, Paris.

SOME ASPECTS OF JOB RELATED SATISFACTION IN POLAND AND OTHER EUROPEAN UNION COUNTRIES

Summary

Authors presented research problems focused on some aspects of job related satisfaction perception. The goal of the paper was identification of differences and similarities in the fields of job satisfaction, especially between Poland and old European Union countries. Two sources of data were used: the data on job related satisfaction contained in the ECHP database (European Community Household Panel) where some 150 thousands respondents from 15 old EU from period 1994-2001 and Polish data from survey research conducted by Pentor Agency in April 2006.